

การเปรียบเทียบการจัดการการศึกษาของพระสงฆ์ในเชียงตุง (พม่า) กับคณะสงฆ์ประเทศไทย

COMPARISON EDUCATION MANAGEMENT OF MONKS IN KENGTUNG (MYANMAR) WITH MONKS IN THAILAND

พระมหานิกัร ฐานุฑุตโร*

Pramaha Nigorn Thanottaro

อนุวัต กระสังข์**

Anuwat Krasang

บทคัดย่อ

ปัจจุบันการศึกษาของคณะสงฆ์เมืองเชียงตุงเริ่มต้นจากการเรียนการสอนที่มีอยู่สองลักษณะคือ การเรียนในระดับโรงเรียนที่รัฐบาลพม่าจัดให้ คือ “ระบบท่าน” หรือชั้นการศึกษาจะเริ่มตั้งแต่ 1-10 เป็นลักษณะการศึกษาภาคบังคับของรัฐบาล แต่ไม่บังคับประชาชนให้เรียนด้วยประกอบกับคนกลุ่มที่ไม่นิยมเรียนเพราะการเรียนในระบบการศึกษาดังกล่าวใช้ภาษาพม่าในการเรียนการสอน ซึ่งในโรงเรียนดังกล่าวมีการสอนวิชาภาษาพม่าซึ่งมีหลักสูตรมาจากส่วนการศึกษากลางของพม่า แต่การเรียนในลักษณะดังกล่าว สถานะความเป็นพระสงฆ์สามารถเรียนได้ถึงแค่ท่าน 5 เทียบเท่ากับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของระบบการศึกษาในประเทศไทย ในลักษณะที่สองเป็นการเรียนการสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2491 เป็นต้นมา โดยมีสำนักเรียนใหญ่อยู่ที่วัดราชฐานหลวงหัวข่วง เมืองเชียงตุง ถึงแม้จะมีการจัดระบบการศึกษาดูเหมือนจะมีระบบก็ตามที่ ด้วยการศึกษาระดับของเมืองเชียงตุงหรือพม่ามิได้ระบุชัดเจนถึงนโยบายของการศึกษาภาคบังคับที่กำหนดให้ประชาชนหรือพระสงฆ์ได้เล่าเรียนแต่ไหนอย่างใด จึงทำให้สังคมมองพม่าหรือเชียงตุงว่า “เป็นระบบการศึกษาอิสระ” สามารถเรียนก็ได้ ไม่เรียนก็ได้ ผลสัมฤทธิ์ก็คือวุฒิการศึกษาในพม่านั้นไม่สามารถทำให้ผลใดๆทั้งสิ้นกับการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตได้

การเปรียบเทียบการศึกษาของคณะสงฆ์เชียงตุงและคณะสงฆ์ไทยก็มีความคล้ายคลึงเกี่ยวเนื่องกันพอสมควร แต่เพียงแต่เชียงตุงยังขาดบุคลากรและงบประมาณในการจัดการเรียนการศึกษาด้วยประเทศมีข้อกำหนดกฎหมายมากมายจากรัฐบาลทหารที่อาจทำให้การทำงานเป็นไปด้วยความยากลำบาก แต่หากมีการพัฒนาและมีการช่วยเหลือจากพระสงฆ์ไทยหวังว่าคงต้องมีความเจริญและมั่นคงได้แน่ แนวโน้มของการพัฒนาการศึกษาในอนาคตจะต้องเกิดขึ้นแน่นอนโดยมีประเทศไทยหรือคณะสงฆ์ไทยเป็นผู้สนับสนุนทำให้เกิดองค์ความรู้และดำรงพระพุทธศาสนาได้อย่างมั่นคง

* ครูสอนปริยัติธรรมแผนกบาลี กองบาลีสนามหลวง วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม ราชบุรี

** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำสำคัญ : การเปรียบเทียบ, การศึกษา, คณะสงฆ์เชียงใหม่, คณะสงฆ์ไทย

ABSTRACT

At present, the education of the monks in Chiang Tung started with two types of teaching. School-based education provided by the Burmese government is a "peer-to-peer" system, or a grade from 1-10 is compulsory. But do not force people to study with the Tai group is not popular because learning in the education system uses Burmese language in teaching. These schools teach Burmese courses, which are based on the Burmese middle school. As such learning, monk status could only be learned in 5 equivalent to the third year of education in Thailand. The second type of teaching was a class of noblemen since 1948 onwards, with the principal class at the temple in Chiangmai town, meanwhile the educational system seemed to have some kinds of system. The study of Chiang Tung or Burma did not clearly state the policies of compulsory education given to the people or monks. The societies at Burma or Chiang Tung were based on "the independent education system". Nevertheless, educational qualifications in Myanmar could not be guaranteed with their career.

Also, the comparative study of Chiang Kung with the Thai Buddhist clergy was quite similar. Just in Chiang Tung, no numbers of staff recruitment and budgets supported for their effective educational management were mostly found; moreover, the country had many military regulations that could make it difficult, and it was developed and supported by the Thai monks. It was hoped that it would be prosperous and stable. The development of the future educational management would take actions in Thailand or the Thai Buddhist Sangha, who had their knowledge and firmness of Buddhism

Keywords : Comparisons, Study, Chiang Tung, Sangha

บทนำ

เมื่อต้นเดือนมกราคม พ.ศ.2560 ที่ผ่านมาคณะอาจารย์และนิสิตปริญญาเอกสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธรุ่นที่ 65 คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานที่ประเทศพม่าในเขตพื้นที่รัฐเชียงตุง ผู้เขียนจึงได้แนวคิดในการเขียนบทความทางวิชาการจากการได้อ่านงานของนักวิชาการต่าง ๆ และได้องค์ความรู้จากการจัดสัมมนาในการที่ไปศึกษาดูงานครั้งนี้ สามารถนำมาความรู้เหล่านั้นมาประมวลได้ดังนี้

เชียงตุงนั้นเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ในรัฐฉานของประเทศพม่า เป็นเมืองที่ชาวไทยชินและไทใหญ่ ถือว่าเป็นเมืองที่มีความรุ่งเรืองเทียบเท่าเมืองเชียงใหม่แห่งล้านนาไทย และเมืองเชียงรุ่งแห่งสิบสองปันนาโดยชาวไทยใหญ่เรียกชื่อเมืองนี้ว่า “แก่งตุง” (Kengtung) ในอดีตเมืองเชียงตุงเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางการค้าเชื่อมต่อระหว่างสิบสองปันนากับล้านนา โดยมีพ่อค้าชาวจีนฮ่อเดินทางไปมาค้าขายในเส้นทางนี้¹

¹ ข้อมูลวิกิพีเดีย สารานุกรม 31 มกราคม 2560.

เชียงใหม่มีประชากรหลากหลายชาติพันธุ์อาศัยอยู่ร่วมกัน ส่วนใหญ่จะเป็นชาวไทเขินหรือไทเขิน มีไทใหญ่และพม่ารองลงมา ยังมีชนกลุ่มน้อยอื่นๆ อีกมากมายเช่น อาข่า ปะด่อง ว้าชลข เชียงตุง เป็นนครรัฐที่มีร่องรอยของความเป็นมาที่ยาวนานพอๆ กับการสร้างอาณาจักรของสหภาพเมียนมาร์ (ประเทศพม่า) หรือการก่อตั้งอาณาจักรล้านนาทางภาคเหนือของประเทศไทยตอนบน ต่อมาภายหลังเมืองเชียงใหม่ถูกรวมรวมเข้ากับประเทศพม่า ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาเดียวกันกับครั้งเมื่อสยามอ่อนกำลังลงและเสียดินแดนส่วนหนึ่งให้กับอังกฤษ (ในยุคล่าอาณานิคมของอังกฤษ) โดยอังกฤษเข้ามามีบทบาทในสยามมากขึ้นและสนับสนุนให้สยามปกครองล้านนาอย่างเต็มที่ การขึ้นตรงต่อรัฐสยามและล้านนาเชียงใหม่ของนครรัฐเชียงใหม่ถูกลดบทบาทลง เมืองเชียงใหม่จึงหันไปให้ความสัมพันธ์ระหว่างอังกฤษและพม่าแทนในที่สุด แต่สิ่งที่เมืองเชียงใหม่ยังคงไว้ซึ่งสายพันธ์กับล้านนาเชียงใหม่ คือ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา จาริต ประเพณี สังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยเฉพาะเรื่องราวความศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่ประชาชนชาวไทเขินเมืองเชียงใหม่ถือว่ามีความอันยิ่งใหญ่เป็นที่สุด²

การเมืองและการปกครองของเมืองเชียงใหม่

การเมืองและการปกครองของเมืองเชียงใหม่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลทหารแห่งสหภาพเมียนมาร์(ประเทศพม่า)เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วเมื่อเราจะกล่าวถึงเรื่องราวความมั่นคงของประเทศในระบอบประชาธิปไตยที่จำเป็นต้องประกอบด้วยสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ แต่ภายหลังการยึดอำนาจเมืองเชียงใหม่จากรัฐบาลทหาร เป็นสาเหตุที่ทำให้ระบอบความมั่นคงของเมืองเชียงใหม่ตลอดจนประเทศพม่าในส่วนของพระมหากษัตริย์ได้ถูกลบล้างบทบาทและอำนาจออกไปจากความมั่นคงของประเทศชาติด้วยฝีมือของกองกำลังทหารแห่งสหภาพเมียนมาร์เป็นที่เรียบร้อยแล้วอย่างสิ้นเชิง ระบบผู้นำเผด็จการถูกสร้างขึ้นมาจากหน้าที่แทนสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างเบ็ดเสร็จ³ โดยรัฐบาลดังกล่าวได้อำนาจสิทธิความเป็นผู้รักษาสถาบันชาติอย่างเผด็จการ ถือเป็น การสร้างความปวดร้าวให้เกิดแก่กลุ่มอำนาจการปกครองแบบนครรัฐต่างๆ อาทิเช่น ในเขตรัฐฉาน (Shan State) โดยเฉพาะกลุ่มนครรัฐที่มีเชื้อสายไท(TAI)อย่างกลุ่มชนชาติไทในเมืองเชียงใหม่ซึ่งประกอบด้วยไทเขิน ไทใหญ่ ไทหลอย ไทลื้อ ไทยองและชนเผ่าต่างๆจากอดีตจนถึงปัจจุบันกลุ่มคนไทเหล่านี้ต้องตกอยู่ใต้อาณัติการปกครองแบบลัทธิเผด็จการของรัฐบาลทหารพม่า และมักจะสร้างความเดือดร้อนให้กับกลุ่มสังคมผู้คนกลุ่มไทในเมืองเชียงใหม่ด้วยวิธีต่างๆนานา เช่น การถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพความเป็นอยู่ของประชาชนโดยไปตามกฎระเบียบที่ร่างขึ้นมาจากรัฐบาลทหารจะเห็นได้จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากรัฐบาลทหารมีผลกระทบด้วยสถาบันทั้ง ๓ ของพม่ารวมถึง สถาบันศาสนาด้วย เพราะถึงแม้ประชาชนส่วนใหญ่จะนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีคนนับถือเป็นลำดับที่ ๑ ก็ตามแต่เมืองระบบชาติบ้านเมืองยังไม่สงบหรือสงบแบบโดยข่มไว้ จำกัดสิทธิต่างๆก็ยังคงถือว่าไม่สงบจริงๆหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ยังมีคลื่นใต้น้ำ”

การหันหน้าเข้ามาสู่พระพุทธศาสนาของชาวเชียงใหม่ โดยยึดหลักความศรัทธาในศาสนาของตน ถือเป็น การได้ผ่อนคลายทางสภาพจิตใจของประชาชนชาวเชียงใหม่ นอกจากนี้พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นสิ่งเดียวที่ชาวเชียงใหม่เชื่อว่าจะสามารถยังคงไว้ซึ่งอำนาจการปกครองเสียว่าหนึ่งที่คอยควบคุมดูแลสถานการณ์เรื่องราวและปัญหาต่างๆของชนกลุ่มไทไว้ได้ โดยยึดหลักเห็นใจผู้คนในสังคมไทให้อาศัยปกครอง

² สุพิน ฤทธิ์เพ็ญ. ลัดเลาะถิ่นรัฐฉาน, (เชียงใหม่. นพบุรีการพิมพ์. 2548).

³ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. พม่า ประวัติศาสตร์และการเมือง. (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ธนาคารกรุงเทพจำกัด. 2548).

รัฐบาลทหารพม่าได้อย่างสนิท ทั้งๆที่ในพื้นที่เขตเชียงตุงมิได้มีเฉพาะศาสนาพุทธศาสนาเดียว ยังมีศาสนาอื่น ๆ ปรากฏอยู่ อาทิ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม เป็นต้น แต่ประชากรเชียงตุงส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาอันดับที่หนึ่งคิดเป็นอัตราประมาณร้อยละ 70/30⁴ จากแนวคิดนี้จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมของศรัทธาและความมุ่งมั่นของประชาชน จากการได้สำรวจพื้นที่โดยรวมที่เชียงตุงจากการไปศึกษาดูงานครั้งนี้ จะเห็นได้ว่า ในวิหารหรือพุทธสถานต่างๆจะมีพระพุทธรูปปางต่างๆและมีขนาดต่างๆ กันจากผู้นำทางได้ให้ข้อมูลคือ เพราะความเชื่อว่าได้สร้างพระพุทธรูปแล้วจะหายจากโรคร้ายไข้เจ็บและจะไม่มีผีร้ายมารบกวน ก็ถือว่าเป็นความเชื่อของชาวเชียงตุงจากอดีตจนถึงปัจจุบันบุคคลนิยมทางศาสนา⁵ เป็นผู้ที่สามารถให้นมหัวใจใจของประชาชนให้เกิดความรักความเคารพศรัทธาในตัวเองและเชื่อฟังตั้งบิดามารดาสอนบุตรให้เชื่อฟังโดยความเคารพศรัทธาที่มาจากตัวบุคคล ความยำเกรงต่อความสามารถทางกำลังสมองและความศรัทธาในบุคคลนิยมทางพระพุทธศาสนาเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้รัฐบาลทหารพม่ายังไม่ตัดสินใจทำลายสถาบันศาสนาของเมื่อเชียงตุง เหตุผลที่อ้างอิง คือ ความศรัทธาของประชาชนชาวเมืองเชียงตุง ส่วนใหญ่จะอยู่ที่การนับถือศาสนาและศรัทธาในคำสอนของพระศาสดาเป็นส่วนมาก โดยเฉพาะศาสดาในพุทธศาสนาถ้าลองพิจารณาแง่มุมหนึ่งถึงการกระทำของรัฐบาลทหารพม่าครั้งนี้ รัฐบาลพม่าสามารถวางหมากให้บุคคลที่ประชาชนเคารพศรัทธาในศาสนาเหล่านี้เป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมอันแข็งกร้าวของประชาชนได้โดยไม่ต้องลงมือเอง ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาเหตุการณ์การชงสมกำลังภูษาดิหรือการคิดสร้างระบบสถาบันชาติขึ้นมาใหม่ล้วนแล้วแต่มาจากฝีมือบุคคลผู้จัดอยู่ในสถานะบุคคลนิยมแทบทั้งสิ้นในครั้งที่ไปศึกษาดูงานในครั้งนี้ได้เห็นประชาชนจากเชียงตุงเดินทางไปกราบครูบาบุญชุ่มนิกบุญแห่งล้านนาไทย บรรยากาศของเมืองเชียงตุงจึงค่อนข้างเงียบเหงา จะเห็นได้ว่า ความนิยมบุคคล หรือ ศรัทธาในตัวบุคคลยังคงมีในรัฐเชียงตุงยังคงเหมือนเดิมไม่เสื่อมคลายคติความเชื่อของชาวเมืองเชียงตุงว่าด้วยเรื่องการให้บุตรหลานเพศชายบวชเรียนในพระพุทธศาสนาแล้วจะได้อันสิริ ผลบุญที่ยิ่งใหญ่ความเชื่อดังกล่าวอาจจะมีความจริงอยู่บ้างในมุมมองของความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนาของผู้คนเมืองเชียงตุง แต่ถ้ามองในอีกมุมหนึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นวิธีการแก้ไขปัญหามาจากเมืองเชียงตุง อันมีต้นเหตุของปัญหามาจากกฎหมายข้อบังคับของรัฐบาลทหารพม่าว่าด้วยการใช้อำนาจกฎหมายกับประชาชนพลเมือง เช่น 1) การถูกเกณฑ์ให้ไปทำงานเป็นลูกหาบในค่ายทหารพม่า 2) การถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารตั้งแต่อายุยังน้อย (ปัจจุบันเป็นการเปิดรับสมัครแทนหมายเรียก) โดยพระสงฆ์ที่บวชตั้งแต่เด็กจะถูกยกเว้น การปฏิบัติตามคำสั่งทางการหลาย ๆ อย่างรวมไปถึงการเป็นทหารหรืออีกประการหนึ่งเพื่อหลีกเลี่ยงสภาวะปัญหาเศรษฐกิจภายในครอบครัว เป็นต้น ด้วยพื้นฐานทางขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวเมืองเชียงตุงได้มีการปลูกฝังค่านิยมเรื่องการให้ผู้ชายมีบทบาทในการเป็นผู้ผู้นำครอบครัวตั้งนั้นในสังคมของเมืองเชียงตุงบุตรหลานที่เป็นผู้ชายจะได้รับสิทธิต่าง ๆ ก่อนบุตรหลานผู้หญิงเสมอโดยเชื่อว่าการส่งบุตรหลานเข้าบวชเรียนในพุทธศาสนาอาจจะเป็นช่องทางไปสู่การศึกษาที่สูงขึ้น เพราะระบบการศึกษาที่พบเห็นในประเทศพม่าถึงแม้จะปรากฏมีสถานศึกษามากพอสมควร แต่เมื่อมองจากสภาพสถานการณ์ที่ออกมาไม่ว่าจะเป็นจากสื่อต่าง ๆ หรือการลงไปยังเหตุการณ์ของผู้ศึกษาเอง พบว่า หลักประกันของคุณภาพทางการศึกษาพม่าถือได้ว่ามีน้อยกว่าระดับคุณภาพทางการศึกษาประเทศอื่นทั่วไป นอกจากนี้ผู้ที่ได้รับการศึกษาในมุมมองทางความคิดของชาวเมืองเชียงตุงเชื่อว่าจะสามารถเกิดช่องทางนำไปสู่โอกาสการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคมได้ทั้งในเมืองเชียงตุงและพม่า จาก

⁴ อนุสรณ์ บุญเรือง. การย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาและการเปลี่ยนสถานะทางสังคม : กรณีศึกษาพระเชียงตุงที่เข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ จังหวัดเชียงใหม่. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภูมิภาคศึกษา, 2551. หน้า 6-7.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 8-9.

อดีตถึงปัจจุบันด้วยสภาพความไม่สงบของสถานการณ์บ้านเมือง การถูกจำกัดให้เป็นผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาจึงเกิดขึ้นกับชาวเมืองเชียงตุงโดยอัตโนมัติ การศึกษาถูกจำกัดในกลุ่มของเพศชายเป็นส่วนมากจากการบวชเรียน ส่วนการศึกษาของเพศหญิงจะขึ้นอยู่กับความเห็นสมควรของครอบครัวนั้น ๆ การศึกษาในเชียงตุง รัฐพม่าจัดการศึกษาในเชียงตุงมีตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงอุดมศึกษามีวิทยาลัยเฉพาะช่าง มหาวิทยาลัยทางด้านวิทยาศาสตร์และคอมพิวเตอร์โดยมีโรงเรียน จะสอนเป็นภาษาพม่าและภาษาไทยมีสอนเฉพาะในวัดเท่านั้น

การจัดการการศึกษาของคณะสงฆ์ในเชียงตุง

พระพุทธศาสนา ในเชียงตุงประเทศพม่านั้นเป็นยุคที่รุ่งเรืองในสมัยมีเจ้าฟ้า⁶ การเข้ามาของพระพุทธศาสนาในเชียงตุงนับได้เป็นพันปี แต่ไม่ปรากฏหลักฐานในการเข้ามาของพระพุทธศาสนาที่ชัดเจน การไปดูงานในครั้งนี้ได้ได้ชัดว่า สภาพของประเทศเชียงตุง โดยรวมคือ ยังคงเหลือพระพุทธศาสนาไว้ให้กราบไหว้บูชา ถึงแม้จะไม่มีเจ้าฟ้าแล้วก็ตาม ผู้คน/ประชาชนยังเคารพนับถือพระสงฆ์ เพราะพระสงฆ์เป็นผู้ให้ความรู้และสามารถนำไปต่อยอดการศึกษาในส่วนอุดมศึกษาและสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้ การศึกษา การเปรียบเทียบการจัดการการศึกษาของคณะสงฆ์ในเชียงตุงกับคณะสงฆ์ประเทศไทย โดยการบริหารจัดการนั้นต้องอาศัยหลักทฤษฎี 4 M คือ

ทฤษฎีของ 4 M

หลักการ 4 M 1E เป็นกลุ่มปัจจัย (Factors) เพื่อนำไปสู่การแยกแยะสาเหตุต่าง ๆ ซึ่ง 4M 1E นี้มาจาก

M – Man คนงาน พนักงานหรือบุคลากรทั้งจากภายในและภายนอก

M – Machine เครื่องจักรหรืออุปกรณ์อำนวยความสะดวก

M – Material ผลิตภัณฑ์ บริการ วัตถุดิบหรืออะไหล่ อุปกรณ์อื่น ๆ

M – Method กระบวนการทำงาน

E – Environment อากาศ สถานที่ ความสว่าง และบรรยากาศการทำงาน

หลักการดังกล่าวสามารถนำมาเขียน แผนภูมิแก๊งปลา คือ

1. ปัญหาหรือผล (หัวปลา) จะต้องเป็นปัญหาที่ชัดเจนและจำเพาะเจาะจง
2. สาเหตุใหญ่ (แก๊งปลา) แต่ละสาเหตุจะต้องไม่ขึ้นแก่กัน คือแยกจากกันอย่างชัดเจน เช่น สาเหตุมาจากคน อุปกรณ์ที่ใช้ หรือจากวิธีการ
3. พยายามหาสาเหตุย่อย (แก๊งย่อย) ให้มากขึ้น เพราะจะทำให้ได้สาเหตุมากมาย ทั้งที่แก้ไขได้และแก้ไขไม่ได้ เลือกสาเหตุที่สามารถแก้ไขได้เป็นรูปธรรมมาปรับปรุง ส่วนที่แก้ไขไม่ได้นำไปเป็นข้อเสนอแนะต่อผู้บริหาร
4. สาเหตุย่อย หาได้โดยใช้คำถาม “ทำไม” ๆ ๆ ๆ
5. ต้องระวังเรื่อง “ เหตุ ” และ “ ผล ” โดยต้องพิจารณาให้แน่ชัดว่า อะไรเป็นเหตุอะไรเป็นผล เช่น ถนนลื่นเป็นสาเหตุของอุบัติเหตุ ไม่ใช่ฝนตก (เพราะฝนตกถนนอาจไม่ลื่นก็ได้)

⁶ เอกสารประกอบประวัติเมืองเชียงตุง, 5 มกราคม พ.ศ.2560.

เมื่อผ่านเข้าไปทำซีเหล็ก สิ่งที่เห็น คือ เชียงตุงเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์ อยู่แบบธรรมชาติ มีป่าไม้ แม่น้ำลำคลองที่สมบูรณ์

การจัดการการศึกษาของคณะสงฆ์ โดยเฉพาะที่วัดไตใหญ่ที่ได้รับข้อมูลจากตัวแทนเจ้าสำนักผู้เป็นประธานการสัมมนา กลุ่ม โดยย่อการศึกษาบาลี มี 3 ระดับ คือ 1) ชั้นปฐมะ 2) ชั้นทุติยะ 3) ชั้นตติยะ แต่การจัดการระบบยังไม่ชัดเจน ไม่มีตัวชี้วัดที่ชัดเจน แล้วแต่สติปัญญาของผู้เรียน พระภิกษุ และสามเณรใหม่ที่ผ่านมาบวชในพุทธศาสนาเมืองเชียงตุงแล้ว จะต้องเริ่มเข้ารับการศึกษาซึ่งมีทั้งระบบการศึกษาที่เป็นแบบ “พระปริยัติ” คือ การศึกษาในหลักสูตรการศึกษาคณะสงฆ์เชียงตุง และ “ปฏิบัติ” คือ การถือปฏิบัติด้วยวินัยของสงฆ์ เช่น การเรียนวิปัสสนากรรมฐานและการท่องจำทสวดมนต์แบบพื้นเมือง ตลอดจนการฝึกหัดเทศน์ในโอกาสงานบุญต่าง ๆ โดยเฉพาะการฝึกหัดเทศน์ธรรมพระเวสสันดรชาดก หรือการเทศน์มหาชาติ ซึ่งในวัฒนธรรมเมืองเชียงตุงถือเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่จะกระทำช่วงพรรษาหรือออกพรรษา เป็นการเทศน์ที่มีความเชื่อ เรื่องอันศักดิ์ของการฟังให้ครบ 13 กัณฑ์แล้วจะได้ขึ้นสวรรค์ ซึ่งเป็นวิธีคิดที่คล้ายกับการตั้งกรรมหลวงของวัฒนธรรมล้านนาที่ให้พุทธศาสนิกชนตั้งใจฟังเอาเนื้อหาในบทเทศน์แต่ละกัณฑ์จะใช้ทำนองการเทศน์ที่แตกต่างกัน⁷ ในการศึกษาของพระภิกษุสงฆ์สามเณรเชียงตุง พระสงฆ์ทุกรูปที่ประสงค์จะเรียนต่อในระดับโรงเรียนพระปริยัติธรรมตั้งแต่ชั้นต้น ชั้นกลาง ชั้นปลาย สามเณรหรือภิกษุนั้นจะต้องสอบผ่านหลักสูตรที่เรียกว่า ชั้นมูล – ปฐมะ อันเป็นขั้นพื้นฐานของการเรียนพระปริยัติธรรมมาก่อน โดยการเรียนชั้นมูลเหล่านี้ พระภิกษุสงฆ์สามเณรเชียงตุง สามารถเรียนจากเจ้าอาวาสหรือพระภิกษุที่วัดของตนเองได้ และเมื่อสามารถท่องจำได้หมดแล้วก็จะมีการสอบจบ ซึ่งเป็นลักษณะการสอบแบบปริยัติธรรมของประเทศไทยสมัยก่อน คือ การสอบปากเปล่า สถานที่สอบจะอยู่ที่วัดของตนหรือวัดในตัวเมืองเชียงตุงก็คือ วัดราชฐานหลวงหัวข่วง ซึ่งมีพระอัครสังฆมมไชติกะ หรือครูบาสาม ไชติโก เป็นเจ้าสำนักและแม่กองธรรมบาลีสนามหลวง เมื่อสามเณรสามารถสอบผ่านชั้นมูล-ปฐมะได้แล้ว ก็จะเริ่มเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมในชั้นปฐมะ ชั้นทุติยะ และชั้นตติยะ ตามลำดับหลังจากนั้นเมื่อเรียนจบชั้นนักธรรมทั้งหมดแล้วบางสำนักเรียนก็จะมีการกำหนดเรียนวิชาโหราศาสตร์ ซึ่งการเรียนวิชาโหราศาสตร์นั้นบางสำนักจะอนุญาตให้เรียนตามความสมัครใจของผู้เรียนเอง

ปัจจุบันการศึกษาของคณะสงฆ์เมืองเชียงตุงเริ่มต้นจากการเรียนการสอนที่มีอยู่สองลักษณะคือ การเรียนในระดับโรงเรียนที่รัฐบาลพม่าจัดให้ คือ “ระบบต่าน” หรือชั้นการศึกษาจะเริ่มตั้งแต่ 1-10 เป็นลักษณะการศึกษาภาคบังคับของรัฐบาล แต่ไม่บังคับประชาชนให้เรียนด้วยประกอบกับคนกลุ่มที่ไม่นิยมเรียนเพราะการเรียนในระบบการศึกษาดังกล่าวใช้ภาษาพม่าในการเรียนการสอน ซึ่งในโรงเรียนดังกล่าวมีการสอนวิชาภาษาพม่าซึ่งมีหลักสูตรมาจากส่วนการศึกษากลางของพม่า แต่การเรียนในลักษณะดังกล่าว สถานะความเป็นพระสงฆ์สามารถเรียนได้ถึงแค่ต่าน 5 เทียบเท่ากับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของระบบการศึกษาในประเทศไทยในลักษณะที่สองเป็นการเรียนการสอนระดับชั้นนักธรรมนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2491 เป็นต้นมา โดยมีสำนักเรียนใหญ่อยู่ที่วัดราชฐานหลวงหัวข่วง เมืองเชียงตุง แบ่งเป็นลำดับชั้นการเรียนการสอนอยู่ 7 ชั้น คือ

1. ชั้นมูล เป็นหลักสูตรว่าด้วยการเรียนอักษรไทเขิน โดยวัดผลจากการอ่านออกเขียนของผู้เรียน การเรียนในชั้นนี้จะเรียนที่วัดของตนโดยมีเจ้าอาวาสเป็นครูผู้สอน การเรียนชั้นนี้เดิมไม่มีการสอบ แต่ปัจจุบันกำหนดให้มีการสอบเช่นเดียวกับชั้นปฐมะ

⁷ มณี พยอมยงค์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2539.

2. ชั้นปฐมะ เป็นหลักสูตรว่าด้วยการเรียนบทสวดมนต์ โดยใช้วิธีการท่องจำทั้งหมดการเรียนชั้นดังกล่าวนี้จะเรียนที่วัดของตนเอง แต่เมื่อถึงเวลาสอบจะต้องไปสอบที่สำนักเรียนใหญ่คือวัดราชสถณฐานหลวงหัวข่วง ด้วยวิธีการสอบแบบปากเปล่า เมื่อสอบผ่านจึงเลื่อนชั้นเข้าไปเรียนในระดับพระปริยัติธรรม

3. ธรรมศึกษาชั้นต้น หรือนักธรรมชั้นตรี
4. ธรรมศึกษาชั้นกลาง หรือนักธรรมชั้นโท
5. ธรรมศึกษาชั้นปลาย หรือนักธรรมชั้นเอก

6. หลักสูตรวิชาบาลีไวยากรณ์เบื้องต้นและการแปลภาษาบาลีหรือเปรียญธรรมประโยค ๑-๒

7. หลักสูตรวิชาบาลีไวยากรณ์ชั้นสูงและการแปลภาษาบาลีหรือเปรียญธรรมประโยค 5-6 ถือเป็นระดับชั้นที่เทียบได้กับวุฒิมัธยมศึกษาปีที่ 6 ของการศึกษาในประเทศไทยที่เดิมสมัยก่อนในช่วงปรับปรุงระบบการศึกษาช่วงหนึ่ง เปรียญธรรมประโยค ๓เทียบได้กับวุฒิปริญญาตรีที่เดิยวปัจจุบันเป็นเงื่อนไขให้กับพระสงฆ์เชียงใหม่ที่ต้องการเข้าไปศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย จะต้องผ่านชั้น 7 คือเปรียญธรรม 5-6 ประโยคก่อน จึงจะสามารถนำวุฒิที่ได้ไปเทียบวุฒิทางการศึกษาพระสงฆ์ในประเทศไทย⁸ การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์เชียงใหม่จะมีความครอบคลุมเฉพาะในเขตตัวเมืองเชียงใหม่และเขตเืองรอบนอกเพียงแค 9 โรงเรียนเท่านั้น ในส่วนการจัดระบบการศึกษาของหัวเมืองอื่น ๆ เช่น เมืองยอง เมืองลา เมืองพยาก เมืองโก และเมืองเลน เมืองดังกล่าวจะมีการจัดระบบการศึกษาของตนเอง เป็นการศึกษาเฉพาะเมืองนั้นๆ ไม่ขึ้นต่อเขตการศึกษาเมืองเชียงใหม่แต่อย่างใด ไม่ว่าจะเป็นด้านนโยบายด้านการศึกษา หรือระบบการเรียนการสอน ตลอดจนการออกข้อสอบก็จะมีอำนาจดำเนินการได้ในส่วนการศึกษาที่ดูแลรับผิดชอบของหัวเมืองนั่นเอง ในเมืองเชียงใหม่ที่ขึ้นตรงต่อระบบการศึกษาคณะสงฆ์เชียงใหม่จะมีอยู่ 9 สำนักเรียน คือ

1. สำนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดราชฐานหลวงหัวข่วง เขต 3 เมืองเชียงใหม่
2. สำนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดราชฐานป่าแดง เขต 3 เมืองเชียงใหม่
3. สำนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดหนองทอง เืองวัดขาว เมืองเชียงใหม่
4. สำนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดสามัคคี เืองกาดเต่า เมืองเชียงใหม่
5. สำนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดยางเกียง เืองยางเกียง เมืองเชียงใหม่
6. สำนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดหนองนวน เืองเมืองเซม เมืองเชียงใหม่
7. โรงเรียนพุทธวัฒนธรรมวัดก้อง เืองวัดขาว เมืองเชียงใหม่
8. โรงเรียนพุทธวัฒนธรรมวัดศรีภูมิ เืองวัดขาว เมืองเชียงใหม่
9. โรงเรียนพุทธวัฒนธรรมบ้านไร่ไค้ เืองวัดขาว เมืองเชียงใหม่

⁸ สัมภาษณ์พระครูบาสาม โชติภรณ์โม, เชียงตุง : 2550 จากงานวิจัยของอนุสรณ์ บุญเรือง, การย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาและการเปลี่ยนสถานะทางสังคม : กรณีศึกษาพระเชียงใหม่ที่เข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ จังหวัดเชียงใหม่, ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิภาคศึกษา, 2551. หน้า 6-7.

การศึกษาของพระสงฆ์เมืองเชียงตุง และสหภาพเมียนมาร์

การศึกษาของพระสงฆ์ระดับอุดมศึกษาในสหภาพเมียนมาร์หรือประเทศพม่ายุคปัจจุบัน คณะสงฆ์พม่ามีหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดการศึกษา 3 หน่วยงาน คือ 1. เจ้าสำนักเรียน 2. มหาวิทยาลัย 3. องค์กรเอกชน⁹

ในการศึกษาแบบมหาวิทยาลัยนั้นชาวพม่าเรียกว่า “แนวการเรียนที่ทันสมัย” เป็นการศึกษาแบบวิชาการแม้ว่าวิชาที่ศึกษาจะเป็นพุทธศาสนาล้วน ๆ ก็ตาม หลักสูตรที่เปิดสอนในมหาวิทยาลัยมี 2 ระดับคือ

1. ระดับสาสนตักกิลลธัมมาจริยะ (ปริญญาตรี) แบ่งออกเป็น 4 ปี

ปีที่ 1 เรียนหลักการและนัยต่าง ๆ ที่มาในบาลี อรรถกถา โดยเน้นความรู้พื้นฐาน

ปีที่ 2 เรียนปาราชิกกันท์ อรรถกถาและฎีกา

ปีที่ 3 เรียนหลักสูตรศีลชั้นชวรรค อรรถกถาและฎีกา

ปีที่ 4 เรียนบาลีธัมมสังคณี อรรถกถาและฎีกา ในปีนี้ 4 นี้จะมีการให้เขียนวิทยานิพนธ์

ด้วย

2. หลักสูตรสาสนตักกิลลมหาธัมมาจริยะ (ปริญญาโท) ใช้เวลาเรียนทั้งหมด 5 ปี แบ่งออกเป็นชั้นสอบข้อเขียน 2 ปี วิทยานิพนธ์ 3 ปี สอบไม่ผ่านมีสิทธิ์สอบแก้ตัวได้ 1 ครั้ง สำหรับรายวิชาที่ศึกษาในชั้นดังกล่าวนี้ แบ่งเป็น 2 อย่าง คือ คัมภีร์หลัก และคัมภีร์ประกอบ นอกจากนี้ยังแบ่งเป็นคณะได้ทั้งหมด 7 คณะคือ

1. คณะวินัยปิฎก
2. คณะสุตตันตปิฎก
3. คณะอรรถมปิฎก
4. คณะวรรณคดีบาลีที่เกี่ยวกับพระไตรปิฎก
5. คณะวรรณคดีพม่าที่เกี่ยวกับพระไตรปิฎก
6. คณะวรรณคดีอังกฤษที่เกี่ยวกับพระไตรปิฎก
7. คณะการเผยแผร์พระพุทธศาสนา

การวัดผลประเมินผลการศึกษาของคณะสงฆ์พม่าจะขึ้นอยู่กับหน่วยงานหรือองค์กรที่รับผิดชอบจัดการศึกษา คือ 1. เอกชน 2. รัฐบาล 3. มหาวิทยาลัย

การศึกษาของเมืองเชียงตุง¹⁰

การศึกษาของเชียงตุงชั้นพื้นฐานนั้นได้จัดการเรียนการสอนระบบ 5-4-2 คือ เริ่มจากชั้นอนุบาลถึงชั้นประถม 4 (5ปี) ชั้นมัธยมที่ 5 ถึงชั้นมัธยมที่ 8 (4ปี) และชั้นมัธยมที่ 9 ถึงชั้นมัธยมที่ 10 (2ปี) เชียงตุงมีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา จำนวน 2 แห่ง ที่เปิดสอนถึงชั้นสูงสุดคือ มัธยมที่ 10 หากผู้ใดต้องการความก้าวหน้าก็ต้องไปค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมที่เมืองตองยี หรือมัณฑะเลย์ แห่งสหภาพเมียนมาร์

แต่ส่วนความเชื่อของชาวเชียงตุงที่ว่า การได้ส่งบุตรหลานผู้ชายเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาจะได้อานิสงค์มาก และยังได้สืบต่อพระพุทธศาสนาอีกด้วย นอกจากนี้ยังสามารถทำให้ลูกหลานของตนเองมีโอกาส

⁹ พระมหาบัวสหาย ปัญญาวิโร. 2540. อัจฉริยะอนุสรณ์ บุญเรือง. การย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาและการเปลี่ยนสถานะทางสังคม : กรณีศึกษาพระเชียงตุงที่เข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ จังหวัดเชียงใหม่, ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิภาคศึกษา, 2551.

¹⁰ สุพิน ฤทธิ์เพ็ญ, ลัดเลาะถิ่นรัฐฉาน, เชียงใหม่ นพบุรุษการพิมพ์, 2548.

ทางการศึกษา ถึงแม้จะมีการจัดระบบการศึกษาเหมือนจะมีระบบก็ตามที่ ด้วยการศึกษามากของเมืองเชียงใหม่หรือพม่ามิได้ระบุชัดเจนถึงนโยบายของการศึกษาภาคบังคับที่กำหนดให้ประชาชนหรือพระสงฆ์ได้เล่าเรียนแต่ใหน้อย่างไร จึงทำให้สังคมมองพม่าหรือเชียงใหม่ว่า “เป็นระบบการศึกษาอิสระ”สามารถเรียนก็ได้ ไม่เรียนก็ได้ ผลสัมฤทธิ์ก็คือวุฒิการศึกษาในพม่านั้นไม่สามารถทำให้ผลใด ๆ ทั้งสิ้นกับการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตได้

การศึกษาของพระสงฆ์ไทย

นโยบายการจัดการศึกษาของพระสงฆ์ไทย เป็นลักษณะของกระบวนการศึกษาที่จัดให้แก่ภิกษุสามเณร¹¹ โดยคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์และสภามหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนาได้แก่ การศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นหลักโดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ เพื่อเป็นการป้องกันมิให้มีการเปลี่ยนแปลงพระธรรมวินัยให้ผิดไปจากภาษาบาลีในพระไตรปิฎก ซึ่งปัจจุบันประกอบไปด้วยหลักสูตรการศึกษา ดังนี้

1. หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี มี 3 ระดับ ได้แก่ นักธรรมชั้นตรี โท เอก โดยเทียบวิทยฐานะนักธรรมชั้นตรีให้เท่ากับชั้นประถมศึกษาตอนต้น (ป.4)

2. หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี มี 8 ระดับ ได้แก่ ประโยคธรรม 1-2 และเปรียญธรรม 3-9 ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการเทียบความรู้ให้ตามประกาศลงวันที่ 22 สิงหาคม 2526 ให้เปรียญธรรม 3 ประโยคเทียบเท่ามัธยมศึกษาตอนต้น และเปรียญธรรม 5 ประโยคเทียบเท่ามัธยมศึกษาตอนปลาย ส่วนเปรียญธรรม 9 ประโยค มีวิทยฐานะเทียบเท่าปริญญาตรี ตามมาตรา 4 (1) แห่งพระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2527

3. หลักสูตรปริญญาตรีในมหาวิทยาลัย ได้แก่พุทธศาสตรบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และศาสนศาสตรบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งกำหนดให้นักศึกษาทุกคนต้องศึกษาวิชาแกนพระพุทธศาสนาจำนวน 50 หน่วยกิต ประกอบด้วย วิชาภาษาบาลี พระไตรปิฎก พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก ธรรมประยุกต์ ธรรมปฏิบัติ และการศาสนาปฏิบัติ

4. หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เป็นการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีวิชาการพระพุทธศาสนา ได้แก่ ศาสนปฏิบัติ ภาษาบาลี และธรรมวินัย เป็นวิชาบังคับแก่น ๓๖ หน่วยกิต ในมัธยมศึกษาตอนต้น 21 หน่วยกิต ในมัธยมศึกษาตอนปลาย

หลักสูตรทั้ง 4 ประเภท ดังกล่าวสามารถจำแนกออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 2 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มหลักสูตรที่ศึกษาเฉพาะวิชาพระพุทธศาสนาอย่างเดียว จัดเป็นหลักสูตรพระปริยัติธรรม 2. หลักสูตรที่ศึกษาร่วมกับหลักสูตรวิชาสามัญอื่น ๆ ของกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ หลักสูตรมหาวิทยาลัยและหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ จัดเป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมประยุกต์

การจัดการศึกษาคณะสงฆ์ไทย

ด้วยวิวัฒนาการของการส่งต่อรูปแบบทางการศึกษาคณะสงฆ์ไทยจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันทำให้เกิดการยอมรับในระบบการศึกษาของพระสงฆ์ประเทศไทยในโลกสากล สังเกตได้จากสถิติการเข้ามาศึกษา

¹¹ สุภาพร มากแจ้ง และ สมปอง มากแจ้ง,รศ.ดร. การศึกษาสภาพการจัดการคณะสงฆ์, รายงานการวิจัย, กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2542.

ต่อของพระสงฆ์ต่างชาติในประเทศไทย และการที่พระสงฆ์สามารถใช้ระบบการศึกษาไปปรับใช้ในการประกอบอาชีพของตนภายหลังการลาสิกขา ซึ่งต่อมาภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้เข้ามามีบทบาทในการจัดระบบการศึกษาประเทศไทย ซึ่งก็รวมไปการศึกษาในสถานะของความเป็นพระภิกษุสงฆ์เข้าไปด้วย จนกระทั่งมาถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ว่าด้วยการจัดการศึกษาให้พระภิกษุสามเณรที่เรียกว่า “โรงเรียนพระปริยัติธรรม” ซึ่งมีการแบ่งระบบการศึกษาออกเป็นแผนก โดยเป็นการง่ายต่อการปรับทิศทางการศึกษาและเพิ่มพูนความรู้ให้แก่บรรดาพระสงฆ์สามเณรด้วยนโยบายเพิ่มเติม เพื่อเป็นการเตรียมบุคลากรที่มีคุณภาพในการธำรงรักษา อีกทั้งเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นลำดับต่อไป ซึ่งก่อนการจะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาของตัวบุคคลได้นั้น ควรมีการเตรียมตัวผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีเข้าใจ และเมื่อสามารถจัดการกับระบบการศึกษาภายในคณะสงฆ์ให้ชำนาญก่อน แล้วจึงค่อยเริ่มปฏิบัติศาสนกิจเพื่อการพระพุทธศาสนาสืบต่อไป ในการแบ่งแผนกการศึกษาของพระสงฆ์ไทยปัจจุบันสามารถจำแนกได้ดังนี้

- แผนกนักธรรมและแผนกธรรมบาลี
- แผนกสามัญศึกษา
- มหาวิทยาลัยสงฆ์

การบริหารจัดการการศึกษาในเชิงส่วนใหญ่อยู่ที่เจ้าสำนักทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นการจัดการเรื่องงบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารงาน การจัดการบริหารการศึกษาของวัดที่ใหญ่ซึ่งมีสามเณรทั้งหมดรวม 400 รูปมีพระภิกษุที่เลี้ยงเพียง 6 รูป ต้องอาศัยงบประมาณจำนวนไม่น้อย ถ้ามองจากไหน ตอบได้ว่ามาจากศรัทธาของญาติโยมที่ศรัทธาวัด, ศรัทธาเจ้าสำนัก เพราะไม่มีการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐเป็นความยากลำบากอย่างมาก

การจัดการงบประมาณ (money) เป็นเรื่องสำคัญเปรียบได้ว่า “เมื่อขาดน้ำการทำนา ผลผลิตก็ไม่ดีเท่าที่ควร”

ด้านบุคลากร (man) ที่ทำการบริหาร หรือวิทยากร ครูอาจารย์ก็มีจำนวนน้อยไม่เพียงพอที่จะสอนหรือบริหารให้เกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร อาศัยพระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถ บางครั้งต้องอาศัยประเทศไทยบ้างเป็นผู้ให้การสนับสนุนและส่งสามเณรที่มีคามสามารถเข้ามาเรียนที่ประเทศไทย

ด้านวัสดุอุปกรณ์ (Material) ก็เนื่องกับงบประมาณ ถ้างบประมาณในการบริหารมีน้อย ด้านวัสดุอุปกรณ์ก็น้อยตามไปด้วย ซึ่งในเชิงตุนั้นเรื่องวัดตุนยังไม่เจริญตามสังคมโลกสักเท่าไร ทั้งยังคงเป็นอนุรักษนิยมคงมีวัฒนธรรมโบราณตามเผ่าหรือบรรพบุรุษเคยประพฤติมา การจัดการการเรียนการสอนของคณะสงฆ์ในเชิงตุนในด้านวัสดุอุปกรณ์จึงยังต้องการพัฒนาอย่างมาก

ด้านระบบการจัดการเรียนการสอน (Method) มีการเน้นให้ท่องจำมากกว่าการทำความเข้าใจ ทั้งยังมีข้อระเบียบบังคับมากมายจนทำให้การดำเนินการไปไปด้วยความยากลำบาก เช่น ผู้เรียนพระปริยัติธรรมส่วนใหญ่ต้องเป็นสามเณรเท่านั้น เมื่ออุปสมบทแล้ว(เป็นพระ)ก็จะไม่สามารถเรียนได้ ถือว่าการเล่าเรียนจบสิ้น, ซึ่งข้อนี้มีความแตกต่างจากประเทศไทย เพราะประเทศของเราไม่ได้จำกัดเรื่องนี้แม้แต่น้อย การเล่าเรียนแล้วแต่สติปัญญาของแต่ละบุคคล มีประเทศไทยของเรามีการเรียนนักธรรม ตรี-โท-เอก , พระบาลีตั้งแต่ประโยค 1-2 ถึง ป.ธ.9 และยังมีการเรียนในระดับอุดมศึกษา มีจนถึงปริญญาเอก เป็นการรองรับผู้ที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาให้ได้เล่าเรียนมีความรู้ความสามารถ มิได้จำกัดอายุหรือพรรษาแต่อย่างใด การจัดการการศึกษาในประเทศไทยซึ่งตุนนั้นหากเปิดกว้างให้มีการเรียน - การสอนให้แก่ทั้งพระภิกษุ-สามเณรก็จะทำให้การจัดการที่เป็ดกว้าง และมีการจัดระบบในด้านวิธีเรียน มีรูปแบบที่เข้าใจได้ง่ายโดยไม่จำเป็นต้องท่องจำ

แม้กระทั่งประเทศไทยเราย้อนไปดูการเรียนพระบาลี ถึงแม้จะมีการท่องจำก็ตามที แต่ก็ท่องเฉพาะสูตรหรือที่จำเป็นเท่านั้น แต่ต้องทำความเข้าใจในแต่ละหลักสูตรนั้น ๆ ด้วย เพราะถ้าใช้วิธีแบบการท่องอย่างเดียวมีโอกาสที่หลักสูตรหรือบทที่เรียนอาจจะลืมไปตามกาลเวลาหรือจำได้เฉพาะช่วงเวลาสั้น ๆ หากเชียงใหม่มีการจัดการบูรณาการแบบประเทศไทยเราก็จะเกิดประสิทธิภาพได้ ตามที่ได้ไปดูงานมาเห็นได้ว่าการจัดการการศึกษาของคณะสงฆ์เชียงใหม่สามารถพัฒนาได้ แต่ยังขาดหลักในการพัฒนาแค่นั้นเอง

สรุปได้ว่า การเปรียบเทียบการศึกษาของคณะสงฆ์เชียงใหม่และคณะสงฆ์ไทยก็มีความคล้ายคลึงเกี่ยวเนื่องกันพอสมควร แต่เพียงแค่มเชียงใหม่ยังขาดบุคลากรและงบประมาณในการจัดการเรียนการศึกษาด้วยประเทศมีข้อกำหนดกฎเกณฑ์มากมายจากรัฐบาลทหารที่อาจทำให้การทำงานเป็นไปด้วยความยากลำบาก แต่หากมีการพัฒนาและมีการช่วยเหลือจากพระสงฆ์ไทยหวังว่าคงต้องมีความเจริญและมั่นคงได้แน่ แนวโน้มของการพัฒนาการศึกษาในอนาคตจะต้องเกิดขึ้นแน่นอนโดยมีประเทศไทยหรือคณะสงฆ์ไทยเป็นผู้สนับสนุนทำให้เกิดองค์ความรู้และดำรงพระพุทธศาสนาได้อย่างมั่นคงสถาพรต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. **พม่า ประวัติศาสตร์และการเมือง**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำรา

สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ธนาคารกรุงเทพจำกัด, 2544.

มณี พยอมยงค์,มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ : 2539. **สัมภาษณ์พระครูบาสาม โชติภัมโม,เชียงใหม่** : 2550 จาก

งานวิจัยของอนุสรณ์ บุญเรืองฯ

สุพิน ฤทธิ์เพ็ญ. **ลัดเลาะถิ่นรัฐฉาน**. เชียงใหม่ นพบุรีการพิมพ์, 2548.

สุภาพร มากแจ้ง และ สมปอง มากแจ้ง,รศ.ดร. **การศึกษาสภาพการจัดการคณะสงฆ์**. รายงานการวิจัย,

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ : 2542.

อนุสรณ์ บุญเรือง. **การย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาและการเปลี่ยนสถานะทางสังคม : กรณีศึกษาพระเชียงใหม่**

ที่เข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ จังหวัดเชียงใหม่. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา

ภูมิภาคศึกษา, 2551.